

PATRU MEDALII TRANSIVĂNENE DE ÎNCORONARE DIN COLECȚIA ESTERHAZY

Între cele aproape 100.000 de piese ale Cabinetului Numismatic al Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca, se remarcă în mod deosebit colecția Esterhazy, intrată în patrimoniul Muzeului Ardelean începând din anul 1842. Colecția cuprinde peste 2000 de piese, monede și medalii din aur, argint și bronz, majoritatea lor (în special monedele romane și medaliiile) constituind unicate în numismatică și medalistica românească.

Din această colecție deosebită am ales acum 4 medalii de aur emise în Transilvania pentru două evenimente importante: încoronarea lui Leopold al II-lea (1790) și cea a lui Ferdinand I ca rege al Ungariei (Ferdinand V). Aceste medalii au fost dedicate încoronării celor doi împărați de orașele Cluj și Sibiu.

1. *Medaliile de încoronare, dedicate împăratului Leopold al II-lea de orașul Cluj (inv. N. 14041, N. 14042).*

Leopold al II-lea este fiul împărătesei Maria Terezia și al lui Francisc I Ștefan, duce de Lorena, născut în 1747. La moartea tatălui său devine mare duce de Toscana (18 august 1765), titlu pe care îl va păstra până la moartea sa. În 1775 se căsătorește cu Maria Luiza, infanta de Bourbon — Spania (1745—1792), căsătorie din care rezultă Francisc al II-lea (până în 1804, apoi Francisc I).

La 20 februarie 1790 moare Iosif al II-lea, fratele lui Leopold, acesta din urmă fiind proclamat împărat al Austriei și rege al Ungariei și Boemiei. La 30 septembrie 1790 Leopold al II-lea primește și investitura imperială ca împărat al Imperiului Romano-German. Proclamarea ca rege al Ungariei a fost marcată prin numeroase ceremonii și festivități, întreg imperiul încercând să-și aducă contribuția în diverse moduri la acest eveniment. În acest context putem include și emiterea medaliilor de încoronare bătute de orașul Cluj, dintre care în colecția noastră s-au păstrat două bucăți (pl. I, fig. 1). Pentru că diferența între cele două medalii o constituie doar diametrul și greutatea (ceea ce indică folosirea a două stanțe), com da o singură descriere.

Cele două medalii se prezintă astfel:

N 14 041: D = 23,6 mm; G = 4,356 g.,

N 14 042: D = 19,6 mm; G = 2,613 g.,

Ambele medalii sunt foarte bine conservate iar aurul are același titlu: 958 la mie. Medaliile au fost cântărite și titrate la BNR Sucursala Cluj.

Av.: cerc perlat; semicircular PIETATE. ET. CONCORDIA.; în câmp: altar aprins; pe altar stema Transilvaniei: scut cu baza rotunjită tăiat prin brâu îngust roșu; în cartierul superior, pe albastru, acvila

ieșindă (neagră cu cioc de aur și limba roșie, dar aceste culori heraldice nu se disting datorită faptului că figura este extrem de mică și spațiul redus nu a permis redarea culorilor), însoțită de un soare (de aur) în dreapta și o semilună (de argint) descrescândă figurată în stânga; în cartierul inferior, pe aur, șapte turnuri crenelate dispuse 3, 4; deasupra scutului FIDEI;

Rv.: cerc perlat; în câmp: IMP[ERATORI] CAES[ARI] / LEO-POLDO. II. P.[IO] F.[ELICI] AVG.[VSTO] / HOMAGIVM. PRAES-TIT[VM] / CLAVDIOPOLI. / XXIII. DEC[EMBRIS] / MDCCXC;

(Av.: Cu pioșenie și cu unire, credinței [i se aduce slavă]

Rv.: Împăratului Caesar Leopold al II-lea, celui pios, celui fericit, celui preamărit, omagiul prestat la Cluj în 23 decembrie 1790).

2. *Medaliile de încoronare dedicate regelui Ungariei Ferdinand al V-lea de către orașul Sibiu* (inv. N 14 043, N 14 044).

În colecția noastră se găsesc tot două medalii de aur dintre cele dedicate de Sibiu încoronării lui Ferdinand I, împăratul Austriei, ca rege al Ungariei sub numele de Ferdinand al V-lea (pl. I, fig. 2). Ferdinand este fiul lui Francisc I și al Mariei Terezia a celor Două Sicilii, născut în 1793, fiind deci nepotul lui Leopold al II-lea.

Medaliile diferă, ca și precedentele, doar prin deosebiri nesemnificative ale diametrului și greutateii, de data aceasta fiind vorba de aceeași stantă.

N 14 043: D = 18,1 mm; G = 3,503 g;

N 14 044: D = 18,2 mm; G = 3,480 g;

Ambele medalii au titlul de 958 la mie.

Av.: cerc perlat; circular: FERDINANDO. A.[VSTRIAE] I.[MPERA-TORI] REGI. HVNG.[ARIAE] M.[AGNO] P.[RINCIPI] TRANSYLVANIE; în câmp: cap dreapta laureat Ferdinand V.

Rv.: cerc perlat; circular: HOMAGIVM. PRAESTITVM. CIBINII. MDCCCXXXVII; în câmp: pe scut francez modern stema Transilvaniei la fel cu cea de la 1790 cu deosebirea că luna din cartierul superior este conturată (cu coarnele spre stânga); scutul este timbrat cu coroană închisă.

(Av.: lui Ferdinand, împăratul Austriei, regelui Ungariei, Marelui Principe al Transilvaniei

Rv.: omagiul prestat (exprimat) al Sibiului, 1837).

Din punct de vedere medalistic putem face următoarele precizări:

a). Ambele medalii au legenda în limba latină și conțin titlurile oficiale purtate de cei doi împărați cu precizarea că pe cea de la 1790 lipsesc cele referitoare la Transilvania. Medalia din 1790 are o legendă mai reverențioasă (celui pios, celui fericit, celui preamărit), în stilul secolului al XVIII-lea, în timp ce cea din 1837 este mai rece și directă (titlurile și omagiile Sibiului).

Credem că acest lucru se leagă de contextul în care au fost bătute medaliile. Cele din 1790 sunt medalii bătute de Cluj care la acea dată era capitala Transilvaniei, guvernatorul și Dieta fiind la Cluj. Ca urmare, credem că aceste medalii erau medalii oficiale, oferite de Dieta Transilvaniei noului împărat de la care se aștepta repunerea în drepturi a nobilimii maghiare după încercările de reformă ale lui Iosif al II-lea. Prin urmare, cel care trebuia să redea privilegiile nobilimii transilvănene

nu putea fi decât pios, premărit și prin acestea fericit, fericirea și liniștea împăratului putând fi asigurate de satisfacerea cererilor nobilimii maghiare.

Situația este cu totul alta în 1837, la încoronarea lui Ferdinand al V-lea, un împărat cu deja doi ani vechime, în general pe placul nobilimii și în numele căruia imperiul era administrat de mâna forte a cancelarului Metternich. De aceea, dacă împăratul nu a acordat vreun privilegiu anume orașului Sibiu în 1837, atunci această medalie nu este altceva decât achitarea Sibiului de o sarcină curentă în epocă, cu ocazia încoronărilor fiind emise medalii de către orașele mai importante ale imperiului.

b). Legenda ambelor medalii începe pe avers și continuă pe revers. Am remarca aici faptul că pe medalia din 1790 grafia nu ridică probleme deosebite, aversul fiind scris semicircular (doar trei cuvinte), pe revers legenda fiind în câmp. Spre deosebire de acesta, medalia din 1837 are legenda scrisă atât pe avers cât și pe revers circular, ceea ce ridică probleme tehnice mai complicate.

c). Ambele medalii sunt nesemnate, dar credem că ele au fost bătute probabil la Viena și nu în Transilvania unde nu avem date certe a funcționării unei monetării la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. În sprijinul acestei afirmații vine și efigia lui Ferdinand al V-lea care, ca execuție artistică și tehnică, continuă șirul portretelor medalistice ale tatălui său Francisc I și vor fi continuate de portretele lui Fr. Iosif. Medalioanele lui Francisc I și ale lui Fr. Iosif sunt sigur bătute la Viena având semnătură de gravor.

Din punct de vedere heraldic, trebuie să spunem de la bun început că toate cele patru medalii prezintă (cu infime diferențe) aceeași stemă a Transilvaniei (pl. I, fig. 3): scut tăiat prin brâu îngust roșu; în cartierul superior, pe albastru, acvila ieșindă (neagră cu cioc de aur și limba roșie), însoțită de un soare (de aur) în dreapta și o semilună (de argint) în stânga; în cartierul inferior, pe aur, șapte turnuri crenelate dispuse 4,3. Diferența între cele două steme o constituie forma scutului, poziția semilunii și faptul că scutul din 1837 este timbrat cu coroană.

Spre deosebire de Moldova și Țara Românească a căror steme au fost create în perioada imediat ulterioară formării respectivelor state feudale, Transilvania a fost încadrată sistemului heraldic al regatului maghiar, voievozii și vice-voievozii folosind sigilii cu propriile arme de familie și nu cu reprezentări specifice teritoriului¹. De la primele reprezentări ale stemei Transilvaniei apărută pe sigilii sau diverse tipărituri se remarcă elementele cunoscute pe tot parcursul secolelor XVI—XIX: acvila, aștrii și cele șapte turnuri crenelate dispuse 1, 2, 1, 3 sau 4, 3.

După o părere general răspândită în heraldica românească² acvila simboliza inițial populația română din Transilvania. Acest simbol heraldic se găsește pe sigiliul comitatului Alba spre exemplu, teritoriu strâns legat de istoria romană. Treptat, acest simbol a reprezentat totalitatea

¹ Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 129.

² Maria Dogaru, *Din heraldica României*, Ed. JIF, București, 1994, p. 49.

oamenilor liberi, în majoritate maghiarii. Aștrii (soarele și luna) desemnau populația secuiască iar cele șapte cetăți (pe vârful de munte sau nu) reprezentau sașii. Prin urmare, stema Transilvaniei reprezenta cele trei națiuni privilegiate: maghiarii, sașii și secuii³. Simbolurile și repartizarea lor în spațiul scutului tăiat au fost stabilite prin lege de Dieta de la Sebeș din mai 1659.

Sterele acum în discuție se înscriu în modelul stabilit prin diploma emisă de Maria Terezia în 1765 după proclamarea Transilvaniei ca Mare Principat, cartierul superior conținând acvila și aștrii fiind separat de cel inferior cu brâu roșu.

Putem conchide că, simbolistica heraldică a celor patru medalii prezentate nu aduce elemente noi în legătură cu stema Transilvaniei de la sfârșitul secolului al XVIII-lea — prima jumătate a secolului al XIX-lea. Mesajul acestor medalii constă în faptul că prin emiterea lor Transilvania se afirmă ca o provincie importantă a Imperiului Austriac, provincie a cărei mare principe era împăratul însuși.

LIVIA CĂLIAN

FOUR TRANSYLVANIAN CROWNING MEDALS (1790, 1837)

(Abstract)

The work presents four Transylvanian crowning medals made by gold belonging to Esterhazy collection. The two first medals are dedicated by town Cluj to the Emperor Leopold II crowned like king of Hungary in 1790, December, 23. The last two medals are dedicated by town Sibiu to the Emperor Ferdinand V crowned like king of Hungary and Great Prince of Transylvania in 1837. The medals are presented in medalistic and heraldic manner and are underlined Transylvania's coat of arms features in 1790 and 1837.

³ Idem, *op. cit.*, p. 48.

PLANȘA 1

Fig. 1.

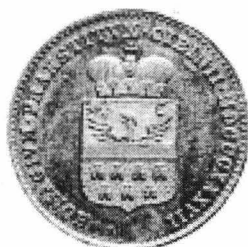

Fig. 2.

Fig. 3.